

Ludność.

Ludność największa w dzielnicy VIIIej wynosi 31,6 a w Iej 30,5 % ogółu ludności, razem więc z górą $\frac{3}{5}$ ludności Krakowa przypada na te dzielnice. Potem co do ludności następują dzielnice V, VI i IV; ostatnie niemal miały jednaką ludność z górą po 8%. Nie licząc Wawelu, najmniejszą ludność wykazuje Nowy Świat niespełna 4 % ludności ogólnej.

Ludność cywilna Krakowa wynosiła 59830 w czasie ostatniego spisu, ludność wojskowa 6267. Z ogółu ludności przypada zatem na wojsko 9,42 %.

Załoga miasta nie zmienia się prawie, a Kraków w skutek tego że jest twierdzą, ma stosunkowo znaczną. załogę, wynoszącą prawie $\frac{1}{10}$ całej ludności.

Jeśli pójdziemy wstecz, znajdziemy że Kraków 31 października 1857 r. miał ludności cywilnej 41086. 31 grudnia r.1869 49835, 31 grudnia 1880 - 59830, w ciągu więc poprzednich lat 12 i 2 miesięcy od r. 1857-1869 ludność wzrosła 21 % , w ciągu lat 11 od 1869-1880 pomiędzy dwoma ostatnimi spisami 20,5 %, roczny zwykły więc przyrost pomiędzy 1877 - 1869 wynosił 1,72 %, a pomiędzy 1869-1880 wynosił 1,82. Nieznacznie zatem powiększył się przyływ ludności do Krakowa w tym drugim peryodzie.

Porównywując ten przyrost dzielnicami , okaże się z Tablicy X , że przyrost stosunkowo największy objawił się w dzielnicy VI, na którą przypada prawie trzecia część ogólnego przyrostu. W dzielnicy tej ludność powiększyła się $2\frac{1}{2}$ raza. Jest to więc ta część miasta, która najbardziej się podniosła od spisu 1869 r. Po niej z przyrostu najwięcej przypadło V, VII i IVej dzielnicy oraz dzielnicy Iej, bo przeszło 10 %.

(Patrz Tablicę X).

Dzielnica I i VIII są największe i najludniejsze, ludność każdej z nich wynosi prawie po $\frac{1}{3}$ ludności miasta, że więc na nie przypada w jednej 13 %, w drugiej prawie 10 % przyrostu, nie ma w tem nic nadzwyczajnego; ale, że przyrost jest znaczny w dziel. V, VII i IV, to wskazuje, że w Krakowie środek miasta i stara część Kazimierza mogą pomieścić więcej ludności nie tyle budując nowe, ile

rozszerzając stare domy; główny zaś wzrost przypada na przedmieścia. Stosunek ten pojawia się wszędzie w wielkich miastach, a tam gdzie miasta są bardzo wielkie, najwięcej wzrostu okazują już nie przedmieścia, ale okoliczne gminy. Jeśli też zważyć będziemy na roczny przyrost ludności, to na Kazimierzu i w Śródmieściu nie dochodzi 1%, kiedy w dzieln. VI dochodzi kolosalnej liczby 14 %, w dzieln. II i VII 5 %, a w innych zawsze jeszcze powyżej średniej, która czyni 1,82 %. Procent wzrostu dla całej Galicyi w tym okresie czasu wynosił 0,82, zatem dla Krakowa był więc jak dwa razy tak wielki. Przyrost podobny w miastach zawsze przewyższa przyrost na wsiach.

Tablica X.

Dzielnica	Ludność		Różnica	% przyrostu	% przyrostu rocznego	Z ogólnego przyrostu przypada na dzielnicę %	Z liczby ogólnej przypada %
	r. 1869	1880					
I.	16862	18221	1359	8,06	0,73	13,59	30,46
II.	88	146	58	65,91	5,99	0,58	0,25
III.	1932	2323	391	20,24	1,84	3,91	3,88
IV.	3890	5011	1121	28,56	2,59	11,21	8,36
V.	4845	6528	1683	34,74	3,15	16,82	10,90
VI.	2084	5285	3201	153,59	13,96	32,01	8,83
VII.	2161	3386	1225	56,68	5,15	12,25	5,66
VIII.	17973	18930	963	5,36	0,49	9,63	31,64

Kraków	49835	59830	9996	20,05	1,82	100	100
--------	-------	-------	------	-------	------	-----	-----

Przyrost we Lwowie w czasie pomiędzy obu ostatnimi spisami wynosił:

	18,8	czyli	roczny	1,71
w Gracu	14,5	" "		1,32
w Lincu	6,5	" "		1,5
w Opawie	16,1	" "		1,46
w Czerniowcach	31,7	" "		2,88
w Wiedniu	16.	" "		1,45

Z wyjątkiem zatem Czerniowiec , wzrost w tym peryodzie był stosunkowo w Krakowie najwyższy z pomiędzy przytoczonych tu większych miast Austrii. Chcąc ten przyrost poznać dokładniej, należy go obliczać za pomocą reguły procentu składanego oddzielnie dla mężczyzn, i dla kobiet. Przyrost tak obliczony czyni dla mężczyzn 1,35 % rocznie, dla kobiet 1,96 % bez względu zaś na płeć 1,676 % w peryodzie pomiędzy spisem 1869 i 1880 r.

Natomiast w peryodzie od 31 października 1857 po koniec roku 1869 przyrost obliczony według formuły procentu składanego wynosi 1,60 %. Porównywując zaś wzrost od 1857 do 1880 procent roczny wzrostu według procentu składanego dla ogółu ludności wynosi 1,63 %.

Na podstawie tych procentów wzrostu obliczoną. została ludność Krakowa od 1857 r. do 1869 na podstawie procentu 1,60 %, od r. 1869 do 1880 według procentu wzrostu dla mężczyzn 1,35 %, dla kobiet 1,96 %. Ten sam procent wzrostu został zastosowany dla Krakowa i na lata po spisie ludności następujące. Obecnie nie dało się na razie zastosować do tych obliczeń każdorocznego ruchu ludności, jak tego wymaga wskazana przez piszącego, a przez komisję centralną przyjęta metoda obliczania ludności, gdyż daty ruchu ludności za lata ubiegłe nie są jeszcze stwierdzone.

Tablica XI.

Ludność cywilna Krakowa					
Stan ludności w roku		Mężczyźni	Kobiety	Razem	Ludność w środku roku
Spis 31 października	1857			41086	
31 grudnia				41195	
				41884	41525
				42523	42189
				43204	42864
				43895	43549
				44598	44247
				45311	44954
				46036	45674
				46773	46405
				47521	47147
				48282	47902
				49054	48668

Spis 31 grudnia	1869	23578	26257	49835	49445
		23896	26772	50668	50252
		24219	27296	51515	51092
		24546	27831	52377	51946
		24877	28377	53254	52816
		25213	28933	54146	53700
		25553	29500	55053	54599
		25898	30078	55976	55515
		26248	30668	56916	56446
		26603	31269	57872	57394
		26962	31182	58144	58008
Spis 31 grudnia	1980	27328	32502	59830	58987
		27697	33139	60836	60333
		28071	33789	61860	61348
		28450	34451	62901	62381
		28834	35126	63960	63431
		29223	35815	65038	64499
		29617	36517	66134	65586

		30017	37233	67250	66692
Ludność ogólna cywilna i wojskowa po doliczeniu stałej liczby 6 267 wojskowych					
		33595	32502	66097	66600
		33964	33139	67103	67665
		34338	33789	68127	68648
		34717	34451	69168	69698
		35101	35126	70227	70766
		35490	35815	71305	71853
		35884	36517	72401	72959
		36284	37233	73517	

Rodziny i partye.

Pod partyą rozumieją austriackie przepisy spisowe wszystkich zajmujących wspólnie pomieszkanie; kiedy pod rodziną rozumie się wszystkich razem mieszkających, połączonych ze sobą związkami krwi. Pojęcie rodziny rozszerza się jednak przez to, że do rodziny zaliczają się osoby mieszkające razem z rodziną, czy to w charakterze służby, czy jako czeladź, a nieraz z pomiędzy nich trudno oddzielić podnajmujących. Natomiast osobną partyę stanowią i za osobną rodzinę uważa się osoby mieszkające pojedynczo, podnajmujący osobne pomieszkanie, chociażby rodziny nie stanowili. Osoby w zakładach publicznych, w klasztorach, osoby trzymające uczniów wraz z uczniami co u nich stoją poczytują się za jedną partyę i za jedną rodzinę. Ztąd pojęcie statystyczne rodziny i partyi jest mało różne. Gdzie jednak udało się wyłączyć rodziny mieszkające obok siebie i stanowiące jedną partyę, tam zostało to uczynione i ztąd mamy dwojakię daty, jedne dają nam liczbę partyi, drugie nieco wyższe dają liczbę rodzin. Różnica, nie wielka.

Ponieważ rodzina w miastach obejmuje osoby razem mieszkające, ztąd i przeciętna. liczba osób w mieście przypadająca na rodzinę jest wyższą jak na wsiach. Rodzina w Krakowie obejmuje przeciętnie $5 \frac{1}{2}$ osób, kiedy w Galicyi nie dochodzi 5 osób. Największa przeciętna przypada na rodzinę w dzielnicach I, VI i VII wyżej jak $5 \frac{3}{4}$ osób na rodzinę, a w VIII prawie tyleż. W pierwszej i VI dzielnicy wpływa na tą wysokość przeciętnej obecność zakładów karnych, szpitali i klasztorów - w dzielnicy VII i VIII skupienie ludności po domach. Niżej 5 mieszkańców na rodzinę przypada jedynie w dzielnicy II i V.

Dzielnica, II prawie pozbawiona ludności cywilnej, nie może tu wchodzić w rachubę; dzielnica zaś V nie ma prawie zakładów publicznych skupiających ludność, klasztorów liczba niewielka, a chociaż ludność biedna zwykle ma więcej dzieci, to przecież nie liczba dzieci podnosi w Krakowie tak znacznie przeciętną cyfrę osób w rodzinie, ale życie skupione w domach publicznych. Na Kleparzu podana przeciętna 4,9 nie o wiele musi się różnić od rzeczywistej przeciętnej, przypadającej w Krakowie na rodziny w znaczeniu ścisłym.

Partyi jest nieco mniej jak rodzin, stąd przeciętne dla partii są wyższe do 5 a nawet 6 osób na jedną partię.

Tablica XII.

Dzielnica	Liczba rodzin	Liczba partyj	Liczba osób	
			na rodzinę	na partyę
I.	3173	2976	5,74	6,12
II.	39	39	3,74	3,74
III.	448	416	5,18	5,58
IV.	961	886	5,21	5,65
V.	1332	1243	4,90	5,25
VI.	901	858	5,86	6,16
VII.	568	546	5,99	6,20
VIII.	3475	3120	5,44	6,06
Kraków	10897	10084	5,49	5,93

Ludność w stosunku do domów i powierzchni.

Pomiędzy stosunkami ludności jeden z najbardziej godnych uwagi jest zaludnienie czyli gęstość ludności, albo stosunek ludności do przestrzeni, gdyż w miastach łączy się on z kwestią zdrowia i bezpieczeństwa.

Podobnie stosunek rodzin i ludności do domów ma znaczenie dla zdrowia mieszkańców, ale jeszcze bardziej pozwala ocenić stosunki moralne i społeczne ludności, gdyż daje poznać stosunki posiadania, stosunki życia, gdy skupianie się ludności w wielkich budynkach koszarowych wywiera wpływ na cały ich byt społeczny. Wprawdzie z wnioskami należy być ostrożnym aż do wszechstronnego rozpatrzenia stosunków, albowiem mogą tu oddziaływać różne wpływy. Małe domy mieszczące w sobie samych właścicieli przedstawiają najbardziej pomyślny stan pomieszkań, ale z drugiej strony nieraz te małe domki są stekiem nędzy i niechlujstwa nader niebezpiecznych dla zdrowia i moralności. Wielkość domu nie może tu zatem być braną za absolutną podstawę do oceniania położenia rzeczy, a w mieście naszym jest jeszcze dosyć domów małych i nędznych, które powoli tylko ustępują z widowni.

W stosunku do powierzchni najgęstsza ludność ma dzielnica I, gdzie na hektar przypada 233 mieszkańców, po niej idą dzielnice VII i VIII, mające 162 i 137 m. na hektar. Inne przedmieścia mają ludność o połowę mniej gęstą, najrzadszą ludność mają dzielnice powstające III i VI (45 m. na h.).

Wawel tu opuszczamy, ponieważ w tablicy jest liczona tylko ludność cywilna, kiedy Wawel przeważnie zamieszkuje wojsko - i gdyby je można, toby może okazało się, że ludność na Wawelu jest najgęstszą w całym mieście.

Biorąc Wesołą jako dzielnicę o najrzadszej ludności za 1 widzimy, że dzielnice II, IV i V mają od 1,25 do 1,50 razy tak gęstą ludność jak Wesoła, stosunki zatem tych dzielnic są jeszcze dość zbliżone. Kazimierz ma ludność 3 razy tak gęstą jak Wesoła, Stradom 3,6 razy gęstszą, a Śródmieście 5 razy gęstszą.

Różnice te nie są zatem zbyt znaczne.

Kraków przeciętnie wykazuje 103,69 m. na hekt., ale licząc samą ludność cywilną - dodawszy wojsko, otrzymalibyśmy 114,5 na hekt. co jednak jest cyfrą nieco wyższą od rzeczywistej, ponieważ forty leżą poza obrębem miasta, aczkolwiek ich załoga liczy się do Krakowa. W stosunku do innych miast Kraków wykazuje ludność znacznie gęstsza od Lwowa i Pesztu.

W Peszcie przypada wszystkiego 18 m. na hektar. Ta mała gęstość ludności stolicy Węgier pochodzi ztąd, że do Pesztu liczy się okoliczna ludność zajmująca się rolą, gdy w Krakowie niema takich pól uprawnych w obrębie miasta. W Wiedniu wypada 131 m. na h.; w Pradze 202 m., we Lwowie 34,7.

Biorąc teraz na uwagę pojedyncze dzielnice, będziemy mogli rozróżnić stosunki ulicami. W dzielnicy I najgęstsza ludność w stosunku do powierzchni wykazują ulice Floryańska i Szewska z góra 700 osób na hektar, a po nich idzie ulica Senacka, gdzie w domu karnym tłoczy się ludność prawie 900 osób i jest powodem, że w tej ulicy gęstość ludności dochodzi do 623 osób na hektar. Gęstą, także ludność spotykamy w ulicach: Mały Rynek, Mikołajska, Wiślna, Bracka i Sławkowska, prawie 500 m. na hektar. W dzielnicy I najmniej gęstą ludność wykazują ulice Jagiellońska i Śtej Anny z powodu gmachów publicznych na nich znajdujących się; Franciszkańska i Plac W W. Świętych, gdzie leży magistrat i mało zamieszkały pałac biskupi, a dalej ulica Reformacka (2 domy) i Śgo Marka, przy której znajduje się akademія umiejętności, szkoły ludowe i drukarnia "Czasu". Przytem z przecznic wiele domów bywa zaliczonych do ulic głównych, co zmniejsza znacznie ich zaludnienie.

W dzielnicy III najgęstsza ludność w ulicy nad Rudawą wynosi wszystkiego 288 osób na hekt. i w ulicy Loretańskiej 224 osób, równa się zaledwie przeciętnemu zaludnieniu całej dzielnicy I. Ulice Smoleńsk i Podzamcze mają jeszcze przeszło 100 ludności na hektarze, gdy w innych ulicach gęstość ludności jest o wiele niższa i spada aż do 13 osób na hektar na Wygodzie i do 20 w ulicy nad Wisłą. Przy tej ostatniej ulicy znajdujemy 2 domy, oba wielkie, ale mimo tego cyfra zaludnienia bardzo mała.

W dzielnicy IV najgęstsza ludność posiadają ulica Krupnicza, Basztowa i Garbarska, najwyższa cyfra zaludnienia nie przenosi jednak 178 mieszkańców na h. Najczęściej zaś spotykamy cyfry 50 - 60 osób na h. W dzieln. V najwięcej gęsta jest ludność ulicy Krzywej, do której zalicza się, jeden dom, ale mający wiele mniejszych pomieszczeń, a ztąd stounkowo dość znaczną ludność.

Cyfra ta zaludnienia jest wyjątkowo wysoka, idące po niej ulice mają cyfry zaludnienia niemal o połowę niższe, jak Kurniki 230 m. na h., a prócz tej jeszcze w 6 ulicach ludność wynosi od 100-200 m. na h. Rzadka jest ludność w ulicach: Warazawskiej 15 m. na h., oraz Polnej -28 m. na h. Na takie obniżenie ludności w ulicy Warszawskiej wpływa ta okoliczność, że do niej wliczają się grunta luźne, położone poza koszarami Rudolfa i mostem kolejowym, Grunta te wynoszą $\frac{2}{3}$ przestrzeni ulicy Warszawskiej. W dziel. VI jest ludność najrzadsza i tylko na ulicy Starowiślnej i na Wielopolu przenosi ona 100 m. na h. W dz. VII najgęstsza ludność wykazuje ulica Św. Agnieszki. Ciasno zabudowana składa się przecież z

kilku tylko domów. Przeszło 200 osób na hektar liczą wielkie ulice Stradom i Dietłowska a wyżej 100 ul. Kołetek. Tylko ulica Bernardyńska ma ludność rzadką, ponieważ tu znacznie większe przestrzenie zajmują powierzchnie ulicy i ogrodów. Po Śródmieściu Stradom ma najgęstsza ludność.

Dz. VIII pod względem zaludnienia stoi poza Śródmieściem i Stradomiem, ale to niższość raczej pozorna, która ztąd pochodzi, że do Kazimierza zalicza się, cała przestrzeń zajęta przez Wisłę a wynosząca 21 hektarów, oraz grunta kolejowe i położone za wałem kolei, a wynoszące 30 h. Obie te pozycje czynią zatem 51 h. na 138 h. ogólnej przestrzeni dzielnicy.

Wyrzuciwszy te przestrzenie wolne, a leżące poza właściwym Kazimierzem, wypadnie 217 mieszkańców na hektar. I ta cyfra jest niższą od cyfry zaludnienia I dzielnicy, mimo tego na Kazimierzu spotykamy ulice o najbardziej gęstej ludności. W Dz. I tylko w 2 ulicach zaludnienie przechodziło 700 osób na hekt., na Kazimierzu w ulicy Szerokiej wypada 893 na h., w ul. Św. Katarzyny 1159, w ulicy Wąskiej 1377, w ulicy Kupa i Izaaka 957, Estery 1081, Ciemnej 1158, Józefa 915 m. na h. Z pomiędzy 32 ulic Kazimierza, tylko 4 mają ludność niższą aniżeli 100 m. na h., a dalszych 7 niżej 200 mieszk. na h., a zatem jest ulic 21 o gęstości ludności przeszło 200 na hekt., a z tych 4 mają od 1000-1377 m. na h. Mimo zatem, że Kazimierz w całości ma dość wolnych przestrzeni ludność tam w wielu ulicach jest nadzwyczajnie skupiona i przedstawia gęstość ludności większą aniżeli gdzieindziej.

Skupienie rodzin i ludności w domu może wskazać na stosunki społeczne więcej aniżeli na sanitarne. Wykluczając Wawel, gdzie stosunki z powodu przewagi pominiętej u nas ludności wojskowej nie mogą być brane na uwagę, spotykamy w pięciu dzielnicach stosunki zbliżone. Na dom przypada w nich od prawie 5 do prawie 8 rodzin i od 25 do 41 mieszkańców. Liczby wyższe nie przypadają na dz. I ale V i VI, gdzie w ostatniej jest wiele domów nowych. Wydawałoby się zatem, że domy nowe są większe od

dawnych. Największa liczba rodzin i osób przypada. na dzielnice VII i VIII, albowiem 9 do 11 rodzin, 54 i 59 m. Domy w tych dzielnicach obejmują dwa razy więcej rodzin i osób jak w dz. III i IV.

W Wiedniu przeciętna liczba osób na dom	59,64
W Krakowie	" " " " 41,29.
W Peszcie	" " " " 33,09

Rozpatrując te stosunki ulicami widzimy, że gęstość ludności nie zawsze idzie w parze z wyższą ludnością na dom przypadającą, jakkolwiek dzieje się to dość często. W dz. I na dom najwięcej osób przypada w ulicy Senackiej, ponieważ jednak wpływa na to dom karny, przeto stosunki tam są wyjątkowe. Ulice o najgęstszej ludności Floryańska i Szewska mają na dom 39 i 41 m., a przeciętną wyższą okazują ulice Mały Rynek 52 m., Plac Św. Ducha nawet 93 m. na dom. Podobnie ulice o rzadkiej ludności nie zawsze mają małą ludność na dom. Tak się rzecz ma w ulicach Jagiellońskiej i Św. Anny, ale inaczej w ulicy Franciszkańskiej lub Reformackiej. Niską ludność na dom wykazują ulice Kanonicza, Plac Maryacki i Sienna, gdzie są domy przez księży zamieszkałe, a najniższą ul. Św. Gertrudy, na której w czasie spisu stało tylko kilka małych domków.

W dzielnicy III domy najludniejsze są w ulicy Loretańskiej, nad Wisłą w ulicy Straszewskiego, ale najwyższa cyfra wynosi tu 8 rodzin i 41 osób, jest więc jeszcze wcale niską. Najniższe cyfry dają 3-4 rodzin i 18 - 19 m. na dom w ulicach Wygoda, Plac na Groblach, Podzamcze.

W dzieln. IV największe domy są w ulicy Basztowej i Krowoderskiej, mieszczą bowiem po 9 rodzin i 58 mieszkańców; najmniejsze domy w ulicach Garbarskiej i Biskupiej, mają 3 rodzin i 15-16 mieszkańców.

W dz. V najludniejsze domy na Pędzichowie 53,5 m., w ul. Basztowej i Długiej 41 m. na dom, nie licząc ulicy Krzywej, gdzie zaliczono tylko 1 dom, ale mający 18 rodzin i 89 m: Najniższą cyfrę wykazuje ulica Krótka 4,5 rodzin i 20 m. na dom.

W dz. VI przeciętna wielkość domu jest wyższa jak we wszystkich poprzednich dzielnicach, chociaż ludność najrzadsza. Powodem tej różnicy jest to, że wiele tu stanęło domów nowych, że starych lepierek tam prawie niema, a prócz tego są domy kolejowe lub

szpitale, rnieścące znaczną ludność. Mamy w ulicy Topolowe 13 rodzin i 6 osób na dom, 4 ulice mające 9 rodzin na dom, a 8 ulic o przeszło 41 aż do 53 osób na dom. Jedna tylko ulica Śgo Sebastyana miała w czasie spisu 2 małe domki po 2 rodzin i 9 osób. Dziś ulica ta stoi zabudowana, a gdy w tej właśnie dzielnicy stanęło znowu wiele nowych domów, tu przeto okazać się powinny ważne zmiany przy sposobności następnego spisu.

Stradom i Kazimierz odznaczają się licznem zaludnieniem domów. Na Stradomiu jednak stosunki są bardzo niejednostajne. W 3 ulicach: Stradom, Dietla i Św. Agnieszki przypada na dom 11,5 rodzin i z górą 60 mieszkańców, a ludność na dom wyższą ma jeszcze ulica Kołek z domami Towarzystwa Dobroczynności. W innych ulicach natomiast jest po 4 lub 5 rodzin i mieszkańców 14, 15, 21 i 23 na dom.

Dzielnica VIII posiada domy najludniejsze w całym mieście, przeciętnie bowiem wypada 11 rodzin i 59 osób na dom. Nie brak ulic, w których ta przeciętna jest o wiele jeszcze wyższą; i tak w ulicy Skawińskiej liczymy 18 rodzin 105 m. na dom, w ulicy Św. Katarzyny rodzin 17, ludności 93, Węglowej rodzin 22, ludn. 92, Pusta rodzin 24, ludności 140, Przesmyk rodzin 20, ludn. 98, Wolnica rodzin 22, ludn. 124, Miedzuch rodz. 21 ludn. 109, Starowiślna rodzin 17 osób 93. Nawet w dzielnicy I takich cyfr nigdzie nie spotykamy, jakie tu dają się odnaleźć aż w 8 ulicach. Domy o małej ludności należą na Kazimierzu do wyjątków, jak w ulicy Izaaka albo Ubogich 13 do 14 m. na dom.

(Patrz Tabl. XIII).

Stosunki domów charakteryzuje Tablica XIII dla każdej dzielnicy.

Z tablicy tej okazuje się, że domy małe do 50 m. stanowią aż 73,5 % ogółu domów w Krakowie i że w dzielnicy III jest takich domów 90 %, w I i IV po 82 %. W dz. V i VI, które teraz zabudowywują się najwięcej, liczba takich małych domów zmalała do 71 %, ale najmniej takich domów mają Stradom i Kazimierz, mało więcej nad połowę. Natomiast w tych dzielnicach jest najwięcej stosunkowo domów 2ch następnych kategorii od 50-100 i od 101 do 200 m., a oprócz, jednego domu karnego mającego mieszkańców 888, na samym tylko Kazimierzu jest 7 domów mających przeszło 200 m. i wszystkie te domy są prywatnymi, a

mianowicie: na ulicy Józefa dom 1. h. 257 miał osób 340, ul. Krakowska 1. 24 osób 304, Wolnica I. 8 i 13 każdy po 265 m., ul. Krakowska 1. 73 m. 230, ul. Krakowska 1. 69 osób 213, i wreszcie ul. Szeroka 1. 205 osób 209.

Tablica XIII.

Dzielnica	Liczba ludności w domach								Razem domów
	1 -50	%	51 -100	%	101-200	%	nad 200	%	
	Liczba domów								
I.	411	82,53	75	15,06	11	2,21	1	0,20	498
II.	10	100	-						10
III.	83	90,21	8	8,70	1	1,09			92
IV.	139	82,24	26	15,39	4	2,37			169
V.	123	71,52	45	26,16	4	2,82			172
VI.	93	73,22	21	16,54	13	10,24			127
VII.	35	56,45	17	27,42	10	16,13			62
VIII.	171	53,60	97	30,41	44	13,60	7	2,19	319

Kraków	1065	73,50	289	19,95	87	6,00	8	0,55	1449
--------	------	-------	-----	-------	----	------	---	------	------

Domy, które oznaczone są dwoma numerami hipotecznymi są u nas liczone za 2 domy, gdyby nie to, liczba domów o przeszko 200 mieszk. byłaby jeszcze znaczniejsza.

Domów do 50 m. jest w Krakowie 73,5%, domów 51-100 m. jest 19,95 % czyli razem 93,45 %; w Peszcie domów do 50 m. jest 79,46 %, do 100 m. 14,22 %, razem 93,68 %. W Wiedniu domów do 100 m. jest 85,31 %.

Do grupy od 101-200 m. należy w Krakowie 6 % domów, w Peszcie 5,48 %, w Wiedmu 13,05 %. Do wyższych kategorii w Krakowie należy domów 0,55 %, w Peszcie 0,84 %, w Wiedniu 1,66 %.

Przechodzimy do oznaczenia stosunków ludności na pokój - jest to najbardziej intensywne wyrażenie na załadnienie domu i pod względem społecznym może najdonioślejsze. Podajemy też zestawienie w Tablicy XIV dzielnicami, a w każdej dzielnicy zestawiamy ulice od tych, w których najwięcej przypada ludności na pokój do tych, w których zaludnienie pokoju jest najniższe.

Liczba pokoi największa w dzielnicy I., wynosi 40 % ogółu pokoi, kiedy dzielnica VIII mająca równą, liczbę ludności posiada pokoi o połowę mniej. Ztąd też na Kazimierzu jest największa ludność na pokój wynosząca 3,59 osób, co jest stanowczo zaludnieniem niezmiernie wysokiem. Po niej idzie dzielnica, V. z zaludnieniem 2,4 osób na pokój i Stradom gdzie jeszcze wypada przeciętnie 2 osób na pokój, kiedy w innych dzielnicach zaludnienie pokoju nie wynosi więcej jak 1,48-1,77 a z tego dzielnica I. i IV. mają najniższe zaludnienie 1,5 osób na pokój. Te dwie dzielnice mają też najwięcej ludności zamożnej i średnio zamożnej, a z tych ostatnia zwykła stosunkowo do swej zamożności wydawać więcej na pomieszkanie. Natomiast Kleparz jest zaludniony, przez ludność ubogą rzemieślnicza i wyrobniczą, Kazimierz tak samo przez ludność ubogą chrześcijańską i żydowską.

Poszukując tych danych ulicami, dzielimy je na 3 kategorie - ulic mającch wyżej 2 osób na pokój - od 1,5 do 2 osób i poniżej 1,5 osób na pokój.

Do I. kategorii należy w I. dzielnicy wszystkiego 3 ulic : Senacka, plac św. Ducha i Gertrudy. Senacka występuje z kolosalnym zaludnieniem 32 osób na pokój, z powodu że zaliczono do niej dom karny, w którym opuszczono sale i cele zajmowane przez więźniów i nie policzono takowych do liczby pokoi. Plac św. Ducha stanowi 1 wielki dom poszpitalny, stanowiący rudere wynajmowaną biednej klasie ludności - ztąd jego niepomierne przeludnienie 4,65 osób na pokój.

Na Nowym Swiecie zaludnienie tak wielkie spotykamy znowu w 3 ulicach i z tych jedynie na Wygodzie przenosi ono 3 osoby na pokój. Strona ta teraz zaczyna się zabudowywać, ale w czasie spisu Wygoda,

Smoleńsk i ulica nad Rudawą stanowiły małe domki służące za schronienie biednej ludności. Na Piasku podobnie gęstą ludność na pokój mają ulice Łazienna, Rajska i Krowoderska. Na Kleparzu jest takich ulic 8, w których ludność na pokój wynosi przeszło 2 osoby, i z tych 5 ma prawie 3 lub więcej osób na pokój, są to ulice Krzywa, Pędzichów, Polna, Kurniki i Rynek Kleparski.

W dzielnicy VI. takie przeludnienie pokoi spotyka się w ulicy Blichowej i Strzeleckiej, a prócz tego w ulicach nowych Rakowickiej i Topolowej, gdzie widocznie domy były przeważnie przeznaczone na małe mieszkania dla biednej ludności.

Na Stradomiu ulica Koletek ma tak gęstą ludność dzięki salom Towarzystwa Dobroczynności, tu więc inne względy aniżeli rzeczywistej gęstości przeważają. Gęstość istotną wyżej 2 osób na pokój wykazują ulice św. Agnieszki i Dietla.

We wszystkich powyższych dzielnicach, z wyjątkiem Kleparza, gęstość wyższa od 2 osób na pokój należy do rzadkich wyjątków. Na Kleparzu jest ona normą zwykłą, ale przenosi 3 osoby tylko w 3 ulicach nie dochodząc do 4 osób na pokój. Tymczasem Kazimierz nie tylko ma na wszystkich ulicach, z wyjątkiem dwóch małych, przeciętną ludność powyżej 2 osób na pokój, ale nadto w 14 ulicach ma przeszło 3 osób na pokój, w 3 (Dietla, Jakóba, Wązka) przeszło 4 osoby - a w ulicy Estery nawet 6 osób na pokój.

Przeludnienie pokoi zatem głównie panuje na Kazimierzu i to w bardzo wysokim stopniu. Najgęstsze pomieszczenie na pokój wykazuje ta część Kazimierza która stanowi środkowe punkta ludności wyłącznie prawie żydowskiej; nawet na Kazimierzu zachodnia strona z ulicami Piekarską, Augustyańską, Skaleczną, Węglową, oraz południową z ulicą Mostowa, Przesmykiem,

ulicą. Gazową, Podgóorską, św. Wawrzyńca, Dajworem, zawsze wprowadzie gęsto na pokój zaludniona, jednakże stanowi mniejsze strony tego przedmieścia.

Ulic o zaludnieniu pokoju z górą 2 osób było 54 to jest niemal połowa, ulic o zaludnieniu od 1,5 do 2 osób na pokój 34 głównie położonych w III. V. i VI. dzielnicach miasta. Ulic mających niżej 1,5 osoby na pokój było również 34, a z tych 18 było w Śródmieściu i 6 na Piasku.

Stosunki te zaludnienia wewnętrznego domów schodzą się nieraz z gęstością zaludnienia na hektarze, ale jednak częstokroć zupełnie inaczej układają się stosunki. Według zaludnienia na hektar, Śródmieście ma najgęstszą ludność, kiedy tu w stosunku do pokoi ludność jest najniższą; natomiast na Stradomiu i Kazimierzu oba rodzaje zaludnienia wskazują na największe skupienie ludności. Ponieważ zaludnienie pokoju jest najsilniejszym wyrazem ciasnego pomieszczenia się i wywiera bardzo wybitny wpływ w daleko wyższej mierze jak gęstość ludności w stosunku do powierzchni, przeto wyniki tej tablicy nie tylko uzupełniają, poprzednie dane, ale stanowią dla nich należytą poprawę i mają dla statystyki sanitarnej pierwszorzędne znaczenie.

W Krakowie przeciętnie na pokój przypada 1,95 osób, w Peszcie 2,59 osób, w Wiedniu 3,1 (na przedmieściu Favoriten 4,9 maximum, a w Śródmieściu 1,8 minimum) w Pradze 2,1 i dość jednostajnie we wszystkich dzielnicach.

Najczęściej w Krakowie wypada, że w ulicach porządniejszych ludność na pokój przypadająca jest niższą od cyfry przypadającej na ulice małe i nędzne. N.p. Mały Rynek, Szpitalna, Mikołajska i św. Tomasza mają wyższe cyfry zaludnienia na pokój od Rynku głównego, Grodzkiej, św. Jana, Franciszkańskiej i placu Wszystkich Świętych; ulica Karmelicka, Podwale mniej gęstą ludność na pokój od Łaziennej, Rajskiej a nawet Łobzowskiej, co potwierdza przypuszczenie, że gęstość ludności na pokój ma bezpośredni związek z zamożnością ludności i to nadaje powyższemu zestawieniu specjalny interes, gdyż wskazuje miejsca gromadzenia się ludności uboższej. Biedna ludność żydowska skupia się w środku Kazimierza, biedna ludność katolicka gromadzi się w stronach zachodnich Kazimierza i na Kleparzu, a poza temi dzielnicami mało też mamy ulic, w którychby gęstość ludności na pokój była wyższą od 2,5 mieszkańców.

Tablica XIV.

Dzielnica I

Ulice	domy	pokoje	na pokój mieszkańców
Senacka	2	29	32,38
Plac św. Ducha	1	20	4,65
św. Gertrudy	5	31	2,58
Plac Szczepański	7	169	1,82
Mały Rynek	7	204	1,78
Szpitalna	27	574	1,72
Floryańska	50	1229	1,70
Szewska	25	579	1,69
Stolarska	13	283	1,66
Wiślna	9	252	1,58
św. Krzyża	10	221	1,58
Sławkowska	21	735	1,56
Mikołajska	26	566	1,52

św. Tomasza	18	382	1,47
Bracka	12	307	1,42
Kanonicza	19	330	1,41
Plac Maryacki	5	86	1,34
Gołębia	11	250	1,34
Reformacka	2	60	1,31
Grodzka	65	1693	1,29
Szczepańska	6	139	1,26
Jagiellońska	5	103	1,24
ul. i pl. Dominikański	8	191	1,23
św. Jana i Pijarska	27	741	1,23
św. Marka	7	202	1,23
Podzamcze	4	120	1,21
Rynek Główny	49	1548	1,15
Sienna	12	250	1,12
Franciszkańska i	10	356	1,09

WW. Świętych			
św. Anny	13	299	1,04
Poselska	12	360	1,03
w dzielnicy I razem	498	12309	1,48

Dzielnica II

Ulice	domy	pokoje	na pokój mieszkańców
	4	81	1,80
w dzielnicy II razem	4	81	1,80

Dzielnica III

Ulice	domy	pokoje	na pokój mieszkańców
ul. Wygoda	5	26	3,65
ul. Smoleńsk	11	90	2,88
ul. Nad Rudawą	10	111	2,39

ul. Loretańska	1	21	1,95
Pl. Na Groblach	9	97	1,70
ul. Podzamcze	4	46	1,83
Pl. Latarnia	3	44	1,59
Zwirzywiecka	20	406	1,55
Straszewskiego	10	270	1,35
Wolska	14	245	1,18
Nad Wisłą	2	57	1,17
w dzielnicy III razem	89	1413	1,64

Dzielnica IV

Ulice	domy	pokoje	na pokój mieszkańców
Łazienna	1	12	3,0
Rajska	6	80	2,54
Krowoderska	7	189	2,15
Batorego	5	125	1,91

Łobzowska	22	398	1,81
Basztowa	6	211	1,63
Garncarska	16	313	1,61
Powale	10	204	1,37
Karmelicka	39	835	1,36
Dolnych Młynów	9	144	1,26
Garbarska	15	196	1,23
Krupnicza	22	493	1,22
Biskupia	6	83	1,11
w dzielnicy IV razem	164	3318	1,51

Dzielnica V

Ulice	domy	pokoje	na pokój mieszkańców
ul. Krzywa	1	23	3,87
ul. Pędzichów	14	195	3,84
ul. Polna	4	33	3,72

ul. Kurniki	4	46	2,95
Rynek Kleparski	14	164	2,92
ul. Długa	53	854	2,68
ul. Warszawska	15	265	2,25
Plac Matejki	10	184	2,16
ul. Basztowa	9	212	2,92
ul. Pawia	8	142	1,76
ul. św. Filipa	10	178	1,68
ul. Krowoderska	3	50	1,56
ul. Krótka	2	26	1,54
ul. Szlak	18	324	1,45
w dzielnicy V razem	165	2696	2,42

Dzielnica VI

Ulice	domy	pokoje	na pokój mieszkańców
Blichowa	7	53	3,43

Strzelecka	2	39	2,69
Rakowicka	7	72	2,48
Topolowa	2	60	2,16
Wielopole	14	333	1,90
Kolejowa	9	193	1,78
Kopernika	30	718	1,75
Lubicz i Aryńska	29	707	1,70
Starowiślna	15	497	1,62
św. Gertrudy	7	190	1,51
św. Sebastyana	2	13	1,46
Pawia	3	101	1,27
w dzielnicy VI razem	127	2976	1,77

Dzielnica VII

Ulice	domy	pokoje	na pokój mieszkańców
ul. Kołek	5	84	4,29

ul. św. Agnieszki	5	135	2,37
ul. Dietla	12	331	2,35
ul. Stradomska	22	894	1,78
ul. Rybaki	4	36	1,55
ul. Bernardyńska	7	126	1,32
ul. św. Gertrudy	2	32	1,31
ul. św. Sebastyana	4	51	1,23
w dzielnicy VII razem	61	1689	2,0

Dzielnica VIII

Ulice	domy	pokoje	na pokój mieszkańców
Estery	4	36	6,08
Dietla	2	12	4,25
Jakóba	20	154	4,18
Wązka	9	91	4,15
Szeroka	38	482	3,78

Kupa i Izaaka	21	210	3,55
Skawińska	10	293	3,61
Pl. Bawół	5	45	3,53
Miedziuch	1	31	3,51
Ubogich	4	17	3,41
Pusta	1	42	3,33
Miodowa	10	274	3,26
Grunta kolejowe	6	20	3,25
Ciemna	9	98	3,21
Józefa	41	946	3,19
Pl. Wolnica	9	354	3,17
Bożego Ciała	3	57	3,0
św. Katarzyny	2	62	3,0
Podbrzezie	7	143	2,96
Podgórska	8	69	2,93
Krakowska	59	1466	2,92
św. Wawrzyńca	7	95	2,87

Dajwór	4	74	2,73
Izaaka	3	15	2,60
Starowiślna	6	226	2,47
Gazowa	3	40	2,45
Przesmyk	1	40	2,45
Piekarska	4	71	2,38
Augustyańska	9	239	2,33
Mostowa	9	275	2,21
Skaleczna	3	75	1,90
Węglowa	1	125	0,73
Budki kolejowe		11	
w dzielnicy VIII razem	61	6188	3,59

Obwody i Parafie.

Dzielnica jest pojęciem geograficznym, ale ze stanowiska administracyjnego miasto dzieli się na 3 obwody. Obwód I. obejmuje połowę dzielnicy I. począwszy od Zamku w obrębie plant aż do placu Szczepańskiego z jednej i ulicy Siennej z drugiej strony, oraz dzielnice III. i IV-ta.

Obwód II. obejmuje resztę dziel. I. oraz dziel. V. i VI.

Obwód III. obejmuje dzielnice II., VII. i VIII.

Wielkość i ludność obwodów poznać można z Tablicy XV .

Tabl. XV.

Obwód	Obszar	Domy	Ludność	Ludność	
				na dom	na hektar
I.	1639060	532	17254	32,43	105,37
II.	2453435	526	20114	38,34	81,98
III.	1677785	391	22462	57,45	133,88

Pod względem przestrzeni obwody I. i III. są prawie równe, obwód II. jest od każdego z nich półtora raza większy. Domów znowu prawie jednaką liczbę mają obwody I. i II., a obwód III. ma mniej domów około 30 %. Za to obwód III. jest najludniejszy, gdyż ma ludności o 2000 więcej aniżeli obwód II. a o 5000 więcej od I. Wskutek tego na dom w obwodzie III. przypada 57 mieszkańców,

a w innych obwodach wyżej 30 m. i w obwodzie III. jest także ludność najgęstsza, około 134 m. na hektar, w obwodzie I. już tylko 105, a w II. 82.

Parafij rzymsko-katolickich Kraków liczy 11, z tych jednak wiele nie są objęte w całości obrębem miasta, ale rozciągają się i poza granice gminy. Podajemy tu ludność Krakowa katolicką ze spisu 1880 r. rozłożoną według parafij :

parafia N. M. Panny ludn. katol. 10.018

"	św. Anny	" "	1.497
"	św. Salwatora	" "	189
"	św. Krzyża	" "	987
"	WW. Świętych	" "	7.249
"	św. Mikołaja	" "	4.740
"	św. Floryana	" "	6.116
"	św. Szczepana	" "	4.847
"	św. Wacława	" "	140
"	św. Michała	" "	218
"	Bożego Ciała	" "	3.158

Cała ludność katolicka 39.159

Ludność według pochodzenia.

Wykaz, który w ogólnych cyfrach znajduje się w Tablicy XVI., ma wskazać, z kąd pochodziła ludność w czasie spisu 1880 r. w Krakowie zamieszkała. Znaczenie tego faktu jest donioślejsze aniżeli przynależności albowiem

Tabl. XVI.

Ludność cywilna według miejsca urodzenia

Miejsce urodzenia	Ludność	
	absolutna	na 1000 l.
Kraków m.	31054	519,03
Wieliczka	2984	49,874
Kraków p.	2536	42,386
Bochnia	2344	39,177
Chrzanów	1825	30,503
Wadowice	1593	26,625
Myślenice	1324	22,129

Tarnów	1251	20,909
Gub. Kielecka	950	15,879
Brzesko	829	13,855
Nowy Sącz	688	11,499
Biała	663	11,081
Gub. Warszawska	542	9,059
Lwów m.	506	8,457
Limanowa	498	8,323
Czechy	480	8,023
Morawy	458	7,655
Szląsk austriacki	433	7,237
Rzeszów	426	7,12
Królestwo Polskie	422	7,053
Węgry	393	6,569
Jasło	366	6,117
Żywiec	355	5,935
W. Ks. Poznańskie	287	4,798

Nowy Targ	273	4,564
Austria n.	272	4,546
Dąbrowa	254	4,245
Ropczyce	244	4,079
Gorlice	229	3,827
Mielec	210	3,539
Łańcut	205	3,426
Krosno	182	3,043
Sanok	176	2,941
Pilzno	175	2,926
Przemyśl	174	2,909
Grybów	160	2,674
Gub. Piotrkowska	159	2,658
Gub. Radomska	159	2,658
Szląsk pruski	147	2,458
Gub. Wołyńska	146	2,44
Prusy	146	2,44

Jarosław	143	2,39
Galicja	141	2,357
Tarnobrzeg	125	2,089
Rosya	120	2,006
Gub. Podolska	115	1,922
Prusy zachodnie	104	1,789
Gub. Lubelska	101	1,689
Brody	98	1,639
Stanisławów	97	1,621
Niemcy	96	1,605
Brzozów	95	1,588
Lwów p.	95	1,588
Kolbuszowa	88	1,471
Gub. Kaliska	86	1,438
Litwa	79	1,32
Bukowina	78	1,304
Sambor	77	1,288

Tarnopol	73	1,22
Gub. Płocka	70	1,17
Gub. Siedlecka	68	1,137
Gub. Kijowska	64	1,069
Inne kraje	57	0,953
Złoczów	49	0,819
Nisko	45	0,752
Podhajce	42	0,703
Dobromil	37	0,618
Stryj	37	0,618
Żółkiew	36	0,602
Włochy	33	0,552
Drohobycz	32	0,535
Kołomyja	32	0,535
Niewiadome	32	0,585
Jaworów	30	0,501
Sokal	30	0,501

Szwjcaria	30	0,502
Lisko	29	0,485
Mościska	29	0,485
Cieszanów	28	0,469
Dolina	27	0,451
Brzeżany	26	0,434
Gub. Suwalska	26	0,435
Kamionka str.	25	0,418
Rohatyn	25	0,418
Austria w.	24	0,491
Gub. Łomżyńska	23	0,385
Gródek	22	0,367
Stare miasto	22	0,368
Styrya	21	0,352
Grodzieńska	21	0,352
Żydaczów	19	0,318
Przemysławany	19	0,317

Buczacz	18	0,301
Rawa	18	0,301
Gub. Wileńska	18	0,301
Tłumacz	17	0,284
Śniatyn	16	0,267
Czortków	15	0,25
Zaleszczyki	15	0,251
Gub. Mińska	15	0,251
Borszczów	13	0,217
Hunsiatyn	13	0,217
Kraina	13	0,217
Rudki	13	0,217
Bóbrka	11	0,184
Turka	11	0,184
Tyrol	11	0,185
Kossów	9	0,15
Triest - Istrya-	9	0,15

Gorycyą		
Skalat	9	0,15
Trembowla	8	0,133
Zbaraz	8	0,134
Karyntya	8	0,134
Prowincye zabrane	8	0,134
Bohorodczany	7	0,118
Kalusz	7	0,118
Dalmacya	5	0,083
Nadwórna	5	0,083
Horodeńka	4	0,067
Gub. Kowieńska	4	0,067
Gub. Witebska	4	0,067
Salcbnrg	1	0,016
Gub. Mohylewska	1	0,016
Suma	59830	1000

Pochodzenie ludności wskazuje nam siłę atrakcyjną miasta, poucza jakie żywioły składają się na utworzenie ludności miasta, a tem samem może wyjaśnić moralne wpływy, jakie na ludność oddziaływują. Okazuje się z naszej Tablicy, że mało co więcej jak połowa ludności stanowi ludność istotnie miejscową, to jest przez urodzenie swe należącą do Krakowa. Jest bowiem osób urodzonych w Krakowie 31054, czyli na 1000 osób cywilnych 519. Z tych jest 14030 mężczyzn i 17024 kobiet. Tych ostatnich przeto znacznie więcej.

Nie mamy dat pochodzenia łącznie z wiekiem zestawionych, ale nie może ulegać wątpliwości, że w tej liczbie znaczna część, może wyżej połowy przypadnie na dzieci.

Ztąd poznajemy stosunek urodzonych na miejscu do ludności z zewnątrz przybyłej, niestety nie możemy jednak stwierdzić odwrotnego faktu, gdzie przebywa poza Krakowem ludność w Krakowie urodzona, a wtedy dopiero moglibyśmy porównać przyciąganie ludności do naszego miasta w porównaniu z rozsiedleniem tutaj urodzonych po całym świecie.

Ludność pochodząca z poza Krakowa co do liczby stoi w odwrotnym stosunku z odległością miejsca pochodzenia, w ten sposób, że powiaty najbliższe są, w ludności miasta najsilniej reprezentowane, przyczem powiaty posiadające większe miasta dostarczają nieco znaczniejszego kontyngensu osób, aniżeli nawet bliższe nie posiadające większego miasta. Tak wysuwają się naprzód powiaty Tarnów, Rzeszów, Sambor, Stanisławów, Brody, Tarnopol oraz miasto Lwów. Powiaty z których najwięcej osób przebywa w Krakowie, otaczają nasze miasto wieńcem najbliższym i takich kół równo układających się na okół naszego grodu można oznaczyć aż 5, każde po 7 powiatów a jedno z 6 powiatami. Pierwsze takie koło stanowi 7 powiatów, z których każdy dostarcza wyżej 2 % ludności miastu, są to powiaty : Bochnia, Chrzanów, Kraków, Myślenice, Tarnów, Wadowice i Wieliczka. Urodzonych w tych 7 powiatach mieszkało w Krakowie 13857 osób albo 23,36 % czyli prawie czwarta część ludności cywilnej Krakowa, wraz z urodzonymi w Krakowie czyni to $\frac{3}{4}$ całej ludności cywilnej miasta. Drugie koło stanowi następujących 7 powiatów mających wyżej 0,5 % ludności : Biała, Brzesko, Jasło, Limanowa, Nowy Sącz, Rzeszów, Żywiec; w tej kategorii mieści się również miasto Lwów jakkolwiek znacznie oddalone. Trzecie koło stanowi 7 powiatów mających więcej jak 0,3 % ludności : Dąbrowa, Gorlice, Krosno, Łańcut, Mielec, Nowy Targ, Ropczyce. Czwarte koło stanowi 6 dalszych powiatów mających 0,2 % ludności : Grybów, Jarosław, Pilzno, Przemyśl, Sanok i Tarnobrzeg. Wreszcie piąte koło 7 powiatów mających więcej jak 0,1 % ludności: Brody, Brzozów, Kolbuszowa, Lwów powiat, Sambor, Stanisławów, Tarnopol.

Wszystkie tu wyliczone powiaty, które dostarczyły wyższą liczbę mieszkańców Krakowowi należą do powiatów zachodniej Galicyi, dopiero w ostatnich kategoriach spotykamy takie powiaty wschodniej części kraju. Razem z powyżej wymienionych 34 powiatów pochodzi 35,7 % ludności Krakowa, czyli na pochodzących z innych miejscowości pozostaje wszystkiego 12,4 %.

Wszystkie 40 powiatów, z których pochodzi mniej aniżeli 1 na 1000 ludności, są powiatami wschodniej Galicyi, położonemi zatem dalej od Krakowa. Tu już liczby są za małe, aby można myśleć o prawidłowem układaniu się. Razem z tych 40 powiatów pochodzi 853 osób, co stanowi na 1000 ludności 14,3 czyli niespełna 1,5 %. Nadto jest 141 osób czyli na 1000 ludn. 2,3, których nie dało się rozłożyć na powiaty z powodu niedokładnego oznaczenia miejsca urodzenia. Większa ich część będzie niewątpliwie należała do okolic Krakowa.

Jeśli weźmiemy całe Królestwo Polskie, to z niego pochodzi 43,5 na 1000 ludności, czyli z górą 4 %. I tu sasiednie gubernie są najsilniej reprezentowane, gub. Kielecka prawie 16 na 1000, potem idzie Warszawska 9 na 1000, dalej Piotrkowska i Radomska na równi 2,6, Lubelska 1,7, Kaliska 1,4, Siedlecka i Płocka po 1,1 a wreszcie Suwalska 0,4 i Łomżyńska 0,3 nie licząc tych 422 osób, których nie można było rozłożyć na gubernie.*)

Po Królestwie, z którego pochodzi przeszło 4% ludności, ważniejsze miejsce zajmują Prusy, które razem dostarczają 1,14 % ludności. Najwięcej poddanych pochodzi z Poznańskiego prawie 5 na 1000 ludności.

Po tych krajach najwięcej ludności wykazują kraje zabrane. Miejsce urodzenia na Litwie podało 142 osób, w ziemiach ruskich 333, razem więc z tych stron podało się 475 osób, czyli blisko 8 na 1000 ludn.

Do nich jednak należą także niemal wszyscy zapisani, jako urodzeni w Rosyi, a tych jest 120 czyli 0,2 %. Większa ich część należy do prowincyi t. z. zabranych, chociaż pewna liczba jest urodzonych w Rosyi nawet na Sybirze. Cała ta ludność jest polska.

Ludność z innych ziem Polski pochodząca, a szukająca w Krakowie punktu oparcia, jeśli zliczymy osoby pochodzące z pod panowania rosyjskiego, wynosi 3079 osób czyli 51,5 na 1000 m. Z pod panowania pruskiego 684 czyli 11,4, a więc razem 3763 osób a

prawie 6,5 % ludn. W części na tę dość wysoką cyfrę wpływa pewna liczba osiedlonych tu emigrantów, w części zaś jest to wynik tej atrakcji jaką Kraków okazuje dla innych ziem naszych.

Z prowincyj austriackich, miasto nasze największą siłę atrakcyjną okazuje względem sąsiednich krajów czeskich, z których pochodzi 1371 osób albo 2.8 % ludności. Inne kraje poza Austrią dolną i Bukowiną wykazują nader nieznaczne cyfry pochodzenia. Podobnie kraje zagraniczne dostarczyły małego kongensu naszej ludności. Stosunki stałe panują tu z Niemcami, Francją, Szwajcaryą i Włochami, chociaż nader mała liczba mieszkańców z tamąd pochodzących.

*) Niemożność dojścia pochodzenia z pewnego powiatu w Galicyi lub gubernii Królestwa pochodzi zwykle z tej przyczyny, że podano gminę lub wioskę bez bliższego jej oznaczenia, a takich nazw wsi jest kilkanaście w różnych stronach
